

1.257E

۸۷/۱/۱۰۵۷۳۳

۸۷/۱۲۰

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده علوم زمین

گروه آموزشی جغرافیا

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد M.Sc

رشته/گرایش

جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان

تحلیل پراکنش مراکز آموزشی شهر سقز

استاد راهنما

دکتر زهره فنی

استاد مشاور

دکتر بیژن رحمانی

نگارنده

هوشیار کاظمی راه

نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۷ - ۸۶

مجلس استاذات ارشد سقز
تسبیب

۱۴۸۷ / ۱۰ / ۲

۱۰۶۵۶۴

بسمه تعالی
وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده علوم زمین
گروه جغرافیا
تأییدیه دفاع از پایان نامه
کارشناسی ارشد

این پایان نامه توسط آقای: هوشیار کاظمی راد دانشجوی دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته

رشته : جغرافیا گرایش : برنامه ریزی شهری در تاریخ ۱۳۸۷/۶/۱۷ مورد دفاع قرار

گرفت و براساس رأی هیأت داوران با نمره ۱۸/۴ و درجه عالی پذیرفته شد .

استاد راهنما: خانم دکتر زهره فنی

استاد مشاور : آقای دکتر بیژن رحمانی

استاد داور: خانم دکتر ژیلا سجادی

استاد داور: آقای دکتر غلامحسین شیخ حسینی

تقدیم به:

پدر بزرگوار و گرامیم که برایم معلم زندگی است و مادرم زیباترین و مهربانترین موجود هستی که دعای خیرش همیشه بزرگترین پشتیبانم بوده و هست.

تقدیم به:

برادران و خواهران عزیزم که در تمام مراحل تحصیل پشتیبان و مشوق من بوده اند.

تقدیم به:

تمامی شهیدان گرانقدری که خالصانه در راه آزادی تلاش کرده اند.

سپاس گذاری و تشکر:

سپاس و ستایش خدای را سزاست که کسوت هستی را بر اندام آفرینش پوشانید، او که تمامی ستایشگران از ستایش او عاجزند و تمامی حسابگران از شکر نعمت های او ناتوان.

پس از حمد و ستایش خداوند متعال، بر خود لازم می دانم که از استاد بزرگوار خانم دکتر زهره فنی که مسئولیت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشتند و در تمامی مراحل تحقیق نگارنده را مرهون راهنمایی های عالمانه خود قرار دادند و همچنین از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر بیژن رحمانی به عنوان مشاور پایان نامه، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین در مراحل مختلف تهیه این تحقیق از همراهی و مساعدت های مسئولین و کارکنان سازمان های مختلف از جمله از مراجع زیر بهره برده شد که بدین وسیله از همه آنها تشکر و قدردانی می شود و امید است خداوند متعال آنان را در راه انجام وظایف با ارزششان یاری دهد.

-شهرداری سقز

-معاونت شهرسازی شهرداری سقز

-آموزش و پرورش سقز

-سازمان مسکن و شهرسازی استان کردستان

-سازمان توسعه و تجهیز و نوسازی استان کردستان

- جناب آقای رحیمی شهردار محترم شهرستان سقز

- جناب آقای مهندس زینلی

- جناب آقای مسعود علایی

-از خانواده ام که در طول تحصیل همیشه همراه و پشتیبانم بوده اند صمیمانه تشکر و قدردانی می کنم.

-از همسر مهربانم به خاطر تمام محبت های صادقانه اش از صمیم قلب تشکر و قدر دانی می نمایم.

-همچنین از دوست عزیزم جناب آقای حامد امانی به خاطر تمامی زحماتش تشکر می نمایم.

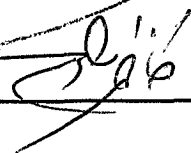
اقرار و تعهدنامه

اینجانب هوشیار کاسظمی راد دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیا، رشته جغرافیا، گرایش برنامه ریزی شهری پایان نامه حاضر را بر اساس مطالعات و تحقیقات شخصی خود انجام داده و در صورت استفاده از داده‌ها، مآخذ، منابع و نقشه‌ها به طور کامل به آن ارجاع داده‌ام، ضمناً داده‌ها و نقشه‌های موجود را با توجه به مطالعات میدانی - صحرایی خود تدوین نموده‌ام. این پایان نامه پیش از این به هیچ وجه در مرجع رسمی یا غیر رسمی دیگری به عنوان گزارش یا طرح تحقیقاتی عرضه نشده است. در صورتی که خلاف آن ثابت شود، درجه‌ی دریافتی اینجانب از اعتبار ساقط شده، عواقب و نتایج حقوقی حاصله را

تاریخ ۱۳۸۷/۶/۱۷

می پذیرم.

امضاء

چکیده

با توجه به رشد شتابان شهرها و جمعیت آن‌ها تامین نیازهای اولیه در شهرها با مشکلات فراوانی مواجه شده است زیرا افزایش جمعیت آن‌ها غالباً از ظرفیت پذیرش منابع و سیستم‌های موجود فراتر رفته است. یکی از مشکلاتی که گریبانگیر شهرها شده است عدم توزیع و مکان‌یابی اصولی کاربری‌ها با توجه به معیارها و ضوابط استاندارد می‌باشد که این مساله مشکلات زیادی از جمله مشکل دسترسی، افزایش رفت و آمدهای شهری و غیره را بوجود آورده است.

در تحقیق حاضر به بررسی مدارس شهر سقز به عنوان یکی از کاربری‌هایی که با تقاضای روزافزونی مواجه است و مکان‌یابی صحیح آن‌ها می‌تواند موجب سهولت دسترسی به این کاربری‌ها و افزایش کاربری منجر شود.

ابتدا ضوابط و معیارهای تعریف شده برای مکان‌یابی فضاهای آموزشی شناسایی شد، سپس بر اساس این معیارها به تحلیل مکان‌یابی این مدارس پرداختیم. معیارهایی که در این زمینه بررسی شد عبارتند از: سازگاری (کاربری‌های سازگار، ناسازگار)، ظرفیت، تراکم جمعیت، مطلوبیت و سرانه‌های آموزشی. بعد از مشخص شدن معیارها و ضوابط، به بررسی سرانه‌های آموزشی مدارس بر اساس آمار و اطلاعات وضع موجود پرداختیم که مشخص شد از نظر سرانه‌های آموزشی (سرانه زیر بنا، سرانه فضای باز)، مدارس نسبت به استاندارد این سرانه‌ها در وضعیت نامناسبی قرار دارند، سپس برای تحلیل مکان‌یابی مدارس نسبت به معیارهای گفته شده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) استفاده کردیم. بعد از مشخص شدن وزن درون و برون گروهی همه معیارها را با استفاده از منطق فازی (fuzzy logic) تلفیق کرده و در نهایت الگوی نهایی مکان‌یابی مدارس به دست آمد. بر اساس تحلیل‌هایی که انجام شد مشخص گردید که حدود ۵۶/۶ درصد مدارس نسبت به معیارها و ضوابط تعریف شده در وضعیت نامناسبی قرار دارند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول
۲.....	مقدمه.....
۴.....	۱-۱) بیان مساله.....
۵.....	۱-۲) فرضیات تحقیق.....
۶.....	۱-۳) اهداف تحقیق.....
۶.....	۱-۴) ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۷.....	۱-۵) پیشینه تحقیق.....
۹.....	۱-۶) کاربرد های تحقیق.....
۹.....	۱-۷) نمونه برداری یا نمونه گیری.....
۹.....	۱-۸) روش انجام تحقیق.....
۱۰.....	۱-۹) ابزار گردآوری اطلاعات.....

فصل دوم

۱۳.....	۱-۲) مقدمه.....
۱۴.....	۲-۲) شهر.....
۱۴.....	۲-۳) مدیریت.....
۱۴.....	۲-۳-۱) مدیریت شهری.....
۱۴.....	۲-۳-۲) مدیریت فضاهای آموزشی.....
۱۵.....	۲-۳-۲-۱) موانع و مشکلات مدیریت فضاهای آموزشی.....
۱۷.....	۲-۴) اهمیت برنامه ریزی.....
۱۸.....	۲-۵) اهمیت مکان یابی.....
۱۸.....	۲-۶) تئوری ها و مدل های رایج در مکان یابی کاربری ها.....
۱۸.....	۲-۶-۱) تئوری سیستمی.....
۱۹.....	۲-۶-۲) تئوری مکان مرکزی.....
۲۱.....	۲-۶-۳) مدل جاذبه.....
۲۲.....	۲-۶-۴) مدل تاکسونومی عددی.....
۲۳.....	۲-۷) معیارهای مکان یابی و شرایط انتخاب مکان فضای آموزشی.....
۲۴.....	۲-۷-۱) سازگاری.....
۲۴.....	۲-۷-۱-۱) سازگاری موقعیت مکانی.....

۲۶ کاربری آموزشی و سایر کاربری ها (۲-۱-۷-۲)
۲۷ مطلوبیت مکان (۲-۷-۲)
۲۷ مکان یابی فضاهای آموزشی و شرایط محیطی (۱-۲-۷-۲)
۲۷ مکان یابی فضاهای آموزشی با توجه به شرایط اقلیمی (۱-۱-۲-۷-۲)
۲۸ زمین شناسی و توپوگرافی (۲-۱-۲-۷-۲)
۲۸ مخاطرات محیط طبیعی (۳-۱-۲-۷-۲)
۲۹ مکان یابی مدارس و شعاع دسترسی (۲-۲-۷-۲)
۳۰ ظرفیت (۳-۷-۲)
۳۱ GIS (۸-۲)
۳۱ تعریف سیستم اطلاعات جغرافیایی (۱-۸-۲)
۳۲ پیشینه GIS (۲-۸-۲)
۳۲ مولفه های GIS (۳-۸-۲)

فصل سوم

۳۷ مقدمه
۳۷ کلیات (موقعیت، وسعت و سیر تاریخی) (۱-۳)
۳۷ موقعیت و وسعت (۱-۱-۳)
۳۹ سیر تاریخی (۲-۱-۳)
۴۰ ویژگی های محیطی و نقش آن در تکوین و گسترش شهر (۲-۳)
۴۰ توپوگرافی (۱-۲-۳)
۴۲ اقلیم (۲-۲-۳)
۴۳ مخاطرات طبیعی (۳-۲-۳)
۴۴ ویژگی های اجتماعی فرهنگی و نقش آن در گسترش شهر (۳-۳)
۱۳۴۵-۸۵ اوضاع جمعیتی شهرستان به تفکیک مناطق شهری و روستایی در طی دهه های ۱۳۴۵-۸۵ (۱-۳-۳)
۴۵ تعداد جمعیت شهر سقز و روند تحول آن (۲-۳-۳)
۴۶ رشد طبیعی جمعیت (۱-۲-۳-۳)
۴۷ تحرکات مکانی جمعیت (۲-۲-۳-۳)
۴۸ مقایسه جمعیت و شاخص های جمعیتی شهر سقز با استان (۳-۳-۳)
۴۹ تعداد و تحول خانوار (۴-۳-۳)
۴۹ میانگین تعداد افراد خانوار (۱-۴-۳-۳)
۴۹ ساخت و ترکیب جمعیت (۵-۳-۳)
۵۰ ترکیب سنی و جنسی جمعیت (ساخت و ترکیب جمعیت) (۱-۵-۳-۳)

- ۵۲.....۳-۳-۲) روند تحول ساختار سنی و جنسی جمعیت
- ۵۲.....۳-۳-۶) ویژگی های قومی و فرهنگی و نقش آن در توسعه شهر
- ۵۲.....۳-۳-۱) نژاد، قوم شناسی، زبان
- ۵۳.....۳-۳-۲) وضع سواد
- ۵۵.....۳-۴) ویژگی های اقتصادی و نقش آن در تکوین و توسعه شهر
- ۵۶.....۳-۴-۱) وضعیت اقتصادی شهرستان سقز در دوره زمانی ۸۵-۱۳۵۵
- ۵۷.....۳-۴-۲) ویژگی های فعالیت اقتصادی و اشتغال جمعیت شهر سقز
- ۵۸.....۳-۴-۲-۱) میزان فعالیت جمعیت
- ۵۹.....۳-۴-۲-۱-۱) میزان فعالیت واقعی
- ۶۰.....۳-۴-۲-۲) بار تکفل
- ۶۱.....۳-۵) وضعیت کاربری های شهر
- ۶۱.....۳-۵-۱) کاربری آموزشی
- ۶۱.....۳-۵-۱-۱) کودکستان و آمادگی
- ۶۱.....۳-۵-۱-۲) مدارس ابتدایی
- ۶۱.....۳-۵-۱-۳) مدارس راهنمایی
- ۶۲.....۳-۵-۴) دبیرستان
- ۶۲.....۳-۵-۲) کاربری مسکونی
- ۶۲.....۳-۵-۳) مراکز بهداشتی و درمانی
- ۶۲.....۳-۵-۴) اماکن مذهبی
- ۶۳.....۳-۵-۵) کاربری ورزشی
- ۶۳.....۳-۵-۶) فضاهای فرهنگی
- ۶۳.....۳-۵-۷) فضای سبز
- ۶۳.....۳-۵-۸) شبکه های ارتباطی

فصل چهارم

- ۶۷.....۴-۱) ویژگی های کلی مدارس شهر سقز
- ۶۸.....۴-۱-۱) ویژگی های کلی مدارس نمونه گیری شده
- ۶۸.....۴-۱-۲) سرانه فضای آموزشی
- ۷۰.....۴-۱-۳) نوع مالکیت مدارس
- ۷۱.....۴-۱-۴) عمر ساختمان مدارس
- ۷۲.....۴-۱-۵) نوع سازه مدارس
- ۷۴.....۴-۲) سازگاری مدارس

۷۴	۴-۲-۱) کاربری های ناسازگار.....
۷۴	الف) کاربری صنعتی.....
۷۷	ب) بزرگراه و کمربندی.....
۷۹	پ) حریم رودخانه.....
۷۹	ج) خطوط هوایی و فرودگاه.....
۷۹	د) ایستگاه قطار و مسیر راه آهن.....
۸۰	ت) بیمارستان عفونی.....
۸۳	ه) مراکز نظامی.....
۸۳	خ) جایگاه های سوخت رسانی (پمپ بنزین).....
۸۷	چ) کاربری تجاری.....
۸۷	ج) پایانه های مسافربری و ترمینال.....
۹۰	ث) گورستان.....
۹۲	۴-۲-۲) کاربری های مشروط یا نیمه سازگار.....
۹۲	الف) بیمارستان عمومی.....
۹۲	ب) شبکه معابر اصلی.....
۹۳	ج) آموزش عالی.....
۹۷	د) مراکز آتش نشانی.....
۹۷	ز) مراکز اداری و انتظامی.....
۱۰۰	۴-۲-۳) کاربری های سازگار.....
۱۰۰	الف) کاربری مسکونی.....
۱۰۳	ب) کاربری فرهنگی.....
۱۰۳	ج) کاربری فضای سبز.....
۱۰۷	م) کاربری ورزشی.....
۱۰۷	ه) کاربری مذهبی.....
۱۱۰	۴-۳) مطلوبیت.....
۱۱۰	۴-۳-۱) وضعیت مدارس با توجه به شرایط محیطی.....
۱۱۰	الف) ناهمواریها.....
۱۱۰	ب) ورزش باد.....
۱۱۰	ج) سیل و زلزله.....
۱۱۱	۴-۳-۲) بررسی مکان یابی مدارس بر اساس شعاع دسترسی.....
۱۱۱	۴-۳-۱) مدارس ابتدایی.....

۱۱۵.....	۲-۲-۳-۴)مدارس راهنمایی.....
۱۱۶.....	۳-۲-۳-۴)دبیرستان.....
۱۲۱.....	۳-۳-۴)موقعیت مدارس در ارتباط با شبکه های ارتباطی.....
۱۲۳.....	۴-۳-۴)ماتریس سازگاری مدارس.....
۱۲۵.....	۵-۳-۴)ظرفیت.....
۱۲۵.....	۱-۵-۳-۴)سرانه های شهری.....
۱۲۵.....	۲-۵-۳-۴)رابطه سرانه های شهری و تراکم.....
۱۲۵.....	۳-۵-۳-۴)سرانه های آموزشی و نحوه محاسبه آن.....
۱۲۶.....	۴-۵-۳-۴)سرانه زیر بنا.....
۱۲۷.....	۵-۵-۳-۴)سرانه فضای باز.....
۱۲۸.....	۶-۵-۳-۴)تراکم دانش آموز در کلاس و استفاده دو نوبته ازمدارس.....

فصل پنجم

۱۳۱.....	۱-۵)مقدمه.....
۱۳۲.....	۲-۵)تحلیل و مقایسه.....
۱۳۲.....	۳-۵)آزمون فرضیات.....
۱۳۳.....	۱-۳-۵)آزمون فرض اول.....
۱۳۳.....	۲-۳-۵)آزمون فرض دوم.....
۱۳۴.....	۴-۵)پیشنهادات.....
۱۳۴.....	۱-۴-۵)پیشنهاد در مورد مکان گزینی خدمات شهری.....
۱۳۴.....	۲-۴-۵)پیشنهاد در خصوص مدارس و شهر مورد مطالعه.....

فهرست جداول

۲۹.....	جدول شماره (۱-۲) شعاع دسترسی مدارس بر حسب متر.....
۳۱.....	جدول شماره (۲-۲) ضوابط تعیین آستانه جمعیتی برای سطوح آموزشی در منابع شهرسازی.....
۴۱.....	جدول شماره (۱-۳) توزیع طبقات شیب اراضی نسبت به سطح در شهر سقز.....
۴۵.....	جدول شماره (۲-۳) روند تغییرات جمعیت شهرستان سقز طی دهه های ۸۵-۱۳۴۵.....
۴۶.....	جدول شماره (۳-۳) تغییرات جمعیت شهر سقز در دوره ۸۵-۱۳۳۵.....
۸۵-.....	جدول شماره (۴-۳) توزیع مهاجران وارد شده به شهر سقز بر حسب جنس و محل اقامت قبلی.....
۴۷.....	(۷۵).....
۴۷.....	جدول شماره (۵-۳) توزیع مهاجران وارد شده به شهر سقز بر حسب استان محل اقامت قبلی.....
.....	جدول شماره (۶-۳) روند تحول تعداد جمعیت شهر سقز از سال ۸۵-۱۳۵۵ و جایگاه نسبی جمعیتی آن
۴۸.....	در شهرستان سقز و استان کردستان.....

- جدول شماره (۷-۳) تعداد و تحول خانوارهای معمولی شهر سقز در دوره ۸۵-۱۳۵۵..... ۴۹
- جدول شماره (۸-۳) جمعیت بر حسب جنس و گروه های سنی شهر سقز (۱۳۸۵)..... ۵۰
- جدول شماره (۹-۳) تعداد مردان و زنان بر حسب گروه های سنی و نوع خانوار..... ۵۱
- جدول شماره (۱۰-۳) روند تحول ساختار سنی جمعیت در دوره ۸۵-۱۳۵۵، شهر سقز..... ۵۲
- جدول شماره (۱۱-۳) جمعیت ۶ ساله و بیشتر شهرستان سقز بر حسب جنس و سواد ۸۵-۱۳۵۵..... ۵۵
- جدول شماره (۱۲-۳) جمعیت ۶ ساله و بیشتر مناطق شهری شهرستان سقز بر حسب جنس و سواد ۸۵-۱۳۵۵..... ۵۵
- جدول شماره (۱۳-۳) توزیع تعداد کارگاه های اقتصادی شهر و شهرستان سقز در سال ۱۳۸۵..... ۵۷
- جدول شماره (۱۴-۳) میزان فعالیت و بیکاری شهر سقز بر حسب درصد-۱۳۸۵..... ۶۰
- جدول شماره (۱۵-۳) ضوابط عرض انواع معابر شهری..... ۶۴
- جدول شماره (۱-۴) تعداد کل دانش آموزان شهر سقز بر حسب جنس..... ۶۷
- جدول شماره (۲-۴) تعداد دانش آموزان مدارس نمونه گیری شده به تفکیک مقطع و جنس..... ۶۸
- جدول شماره (۳-۴) سرانه فضاهای آموزشی شهر سقز..... ۷۰
- جدول شماره (۴-۴) نوع مالکیت مدارس شهر سقز..... ۷۱
- جدول شماره (۵-۴) قدمت ساختمان مدارس (نمونه گیری شده) شهر سقز..... ۷۲
- جدول شماره (۶-۴) نوع سازه مدارس (نمونه گیری شده) شهر سقز..... ۷۴
- جدول شماره (۷-۴) موقعیت مدارس نسبت به کاربری صنعتی..... ۷۵
- جدول شماره (۸-۴) موقعیت مدارس نسبت به کمربندی..... ۷۷
- جدول شماره (۹-۴) موقعیت مدارس نسبت به حریم رودخانه..... ۷۹
- جدول شماره (۱۰-۴) موقعیت مدارس نسبت به بیمارستان عفونی..... ۸۰
- جدول شماره (۱۱-۴) موقعیت مدارس نسبت به مراکز نظامی..... ۸۳
- جدول شماره (۱۲-۴) موقعیت مدارس نسبت به مراکز سوخت رسانی (پمپ بنزین)..... ۸۴
- جدول شماره (۱۳-۴) موقعیت مدارس نسبت به کاربری تجاری..... ۸۷
- جدول شماره (۱۴-۴) موقعیت مدارس نسبت به گورستان..... ۹۰
- جدول شماره (۱۵-۴) موقعیت مدارس نسبت به شبکه معابر اصلی..... ۹۲
- جدول شماره (۱۶-۴) موقعیت مدارس نسبت به کاربری اداری انتظامی..... ۹۷
- جدول شماره (۱۷-۴) موقعیت مدارس نسبت به کاربری های فرهنگی..... ۱۰۳
- جدول شماره (۱۸-۴) موقعیت مدارس نسبت به کاربری ورزشی..... ۱۰۷
- جدول شماره (۱۹-۴) مشخصات عمومی فضاهای آموزشی (دبستان)..... ۱۱۲
- جدول شماره (۲۰-۴) مساحت مسکونی و جمعیت تحت پوشش شعاع عملکردی مدارس ابتدائی..... ۱۱۳
- جدول شماره (۲۱-۴) مشخصات عمومی فضاهای آموزشی (راهنمائی)..... ۱۱۵

- جدول شماره (۲۲-۴) مساحت مسکونی و جمعیت تحت پوشش شعاع عملکردی مدارس راهنمایی... ۱۱۶
- جدول شماره (۲۳-۴) مشخصات فضاهای آموزشی (دبیرستان)..... ۱۱۸
- جدول شماره (۲۴-۴) مساحت مسکونی و جمعیت تحت پوشش شعاع عملکردی دبیرستان..... ۱۱۹
- جدول شماره (۲۵-۴) موقعیت مدارس نسبت به دسترسی ها..... ۱۲۱
- جدول شماره (۲۶-۴) وضعیت مدارس نسبت به لایه های ترکیبی ماتریس سازگاری..... ۱۲۳
- جدول شماره (۲۷-۴) وضعیت مدارس از لحاظ سرانه زیر بنا..... ۱۲۷
- جدول شماره (۲۸-۴) وضعیت مدارس از لحاظ سرانه فضای باز..... ۱۲۸

فهرست نمودارها

- نمودار شماره (۱-۳) توزیع طبقات شیب اراضی نسبت به سطح در شهر سقز..... ۴۱
- نمودار شماره (۲-۳) روند تغییرات جمعیت شهرستان سقز طی دهه های ۸۵-۱۳۴۵..... ۴۵
- نمودار شماره (۳-۳) میزان های فعالیت و بیکاری شهر سقز- سال ۱۳۸۵..... ۶۱

فهرست نقشه ها

- نقشه شماره (۱-۳) موقعیت جغرافیایی شهر سقز در استان..... ۳۸
- نقشه شماره (۲-۳) نقشه شهر سقز..... ۳۸
- نقشه شماره (۱-۴) توزیع مدارس نمونه گیری شده در شهر سقز..... ۶۹
- نقشه شماره (۲-۴) وضعیت سازه، مالکیت و قدمت بنای مدارس..... ۷۳
- نقشه شماره (۳-۴) موقعیت مدارس نسبت به کارخانه های صنعتی..... ۷۶
- نقشه شماره (۴-۴) موقعیت مدارس نسبت به کمربندی..... ۷۸
- نقشه شماره (۵-۴) موقعیت مدارس نسبت به مسیر رود..... ۸۱
- نقشه شماره (۶-۴) موقعیت مدارس نسبت به بیمارستان عفونی..... ۸۲
- نقشه شماره (۷-۴) موقعیت مدارس نسبت به مراکز نظامی..... ۸۵
- نقشه شماره (۸-۴) موقعیت مدارس نسبت به پمپ بنزین..... ۸۶
- نقشه شماره (۹-۴) موقعیت مدارس نسبت به مراکز تجاری..... ۸۸
- نقشه شماره (۱۰-۴) موقعیت مدارس نسبت به ترمینال..... ۸۹
- نقشه شماره (۱۱-۴) موقعیت مدارس نسبت به گورستان..... ۹۱
- نقشه شماره (۱۲-۴) موقعیت مدارس نسبت به بیمارستان عمومی..... ۹۴
- نقشه شماره (۱۳-۴) موقعیت مدارس نسبت به شریانی درجه ۲..... ۹۵
- نقشه شماره (۱۴-۴) موقعیت مدارس نسبت به مراکز آموزش عالی..... ۹۶
- نقشه شماره (۱۵-۴) موقعیت مدارس نسبت به آتش نشانی..... ۹۸
- نقشه شماره (۱۶-۴) موقعیت مدارس نسبت به مراکز اداری، انتظامی..... ۹۹
- نقشه شماره (۱۷-۴) توزیع کل مدارس نسبت به مناطق مسکونی..... ۱۰۱

- نقشه شماره (۴-۱۸) توزیع مدارس نمونه گیری شده نسبت به مناطق مسکونی.....۱۰۲
- نقشه شماره (۴-۱۹) توزیع مدارس نسبت به مراکز فرهنگی.....۱۰۵
- نقشه شماره (۴-۲۰) موقعیت مدارس نسبت به فضای سبز و باغ.....۱۰۶
- نقشه شماره (۴-۲۱) موقعیت مدارس نسبت به مراکز ورزشی.....۱۰۸
- نقشه شماره (۴-۲۲) موقعیت مدارس نسبت به مراکز مذهبی.....۱۰۹
- نقشه شماره (۴-۲۳) شعاع دسترسی مدارس ابتدائی.....۱۱۴
- نقشه شماره (۴-۲۴) شعاع دسترسی مدارس راهنمایی.....۱۱۹
- نقشه شماره (۴-۲۵) شعاع دسترسی دبیرستان.....۱۲۰
- نقشه شماره (۴-۲۶) موقعیت مدارس نسبت به شبکه معابر.....۱۲۲
- نقشه شماره (۴-۲۷) موقعیت مدارس نسبت به ماتریس سازگاری.....۱۲۴

فصل اول:

طرح تحقیق

مقدمه

در آستانه قرن بیستم، تنها ۱۵۰ میلیون نفر از جمعیت ۱/۵ میلیاردی کره زمین در شهرها سکونت داشتند. در پایان این قرن، جمعیت شهری جهان بیش از بیست برابر شده است و به سه میلیارد نفر، یعنی نیمی از جمعیت جهان رسید. در مجموع قرن بیستم شاهد سریع ترین رشد شهرنشینی در تاریخ بشر بود. این افزایش، به ویژه پس از پایان جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۴۵، و در نیمه دوم قرن سرعتی بی سابقه یافت. در این دوره دو فرآیند کلی در ساختار جهانی، یعنی انفجار جمعیت و گسترش شهرنشینی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، چهره پراکندگی عوامل اقتصادی، اجتماعی و ژئوپولتیکی دنیا را تغییر داد. (رضویان، محمد تقی، ۱۳۸۱ ص ۱)

برخورد با پدیده شهرنشینی و رویارویی با مسائلی و مشکلات ناشی از آن در کشورهای مختلف متفاوت بوده است. در کشورهای شمال که از سطح توسعه یافتگی بالایی برخوردارند مدیریت شهری با تجهیز منابع و امکانات شهری تا حد بسیار بالایی بر مشکلات ناشی از شهرنشینی فائق آمده است. اما در کشورهای جنوب به دلیل ضعف نظام مدیریتی، مشکلات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، پدیده شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن معضلاتی برای اداره کنندگان شهرها پدید آورده است. فقر، بد مسکنی، بیکاری، کمبود خدمات و امکانات شهری و توسعه کالبدی نامنظم شهر از جمله مشکلات شهری در این کشورها هستند.

با رشد شتابان شهرها و جمعیت آنها، تامین نیازهای اولیه در زمینه شهری با دشواری های روزافزون مواجه شده است. زیرا افزایش جمعیت آنها غالباً از ظرفیت پذیرش منابع و سیستم های موجود فراتر رفته است. یکی از مشکلاتی که شهرهای ایران به خصوص شهرهای بزرگ و متوسط با آن مواجه هستند عدم مکان یابی اصولی و صحیح کاربری های آموزشی در سطح شهرها می باشد. یعنی با توجه به اینکه کاربری های آموزشی از نظر توزیع و چگونگی استقرار از اهمیت ویژه ای برخوردارند و در بسیاری از کشورها دارای استانداردها و معیارهای دقیقی هستند ولی در طرح های جامع و تفصیلی ایران، با وجود اینکه طرح های شماتیک مناسب و معقولی تحت عنوان نمونه پیشنهادی ارائه شده و در گزارش ها منعکس می شود، در عمل اغلب مراکز آموزشی در زمین هایی استقرار می یابند که فاقد تمامی معیارهای یک فضای آموزشی از نظر امنیت، دسترسی، آلودگی صوتی، هوا و... هستند. (حسینی، علی، ۱۳۷۹ ص ۷۸)

با توجه به اینکه مدارس هر جامعه عرصه تمرکز یافته آموزش های رسمی آن جامعه بوده و هر چه مقر و موقعیت این عرصه ها از نظر بهداشتی، ایمنی، امنیت و دسترسی ساختارهای فضایی و کالبدی عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از پیش اندیشیده تر و مطلوب تر و در نقاط مناسب تری جانمایی و مکان یابی شوند، آثار مثبتی بر ارتقاء کیفی آموزش ها و نیز حفظ سلامتی روحی و جسمی دانش آموزان که آینده سازان جامعه هستند خواهد داشت.

دنیای امروز دنیای اطلاعات و مدیریت بهینه آن است. قسمت عمده ای از تصمیمات اخذ شده توسط مدیران و برنامه ریزان در پروژه های مختلف عمرانی، زیست محیطی، دفاعی، امنیتی و خدماتی به نوعی به مکان و موقعیت خاصی مربوط می باشد. لذا وجود اطلاعات جغرافیایی دقیق، مطمئن و به هنگام و نیز مدیریت بهینه آن از موضوعات بسیار اساسی در موفقیت این تصمیمات و اجرای آنها به شمار می رود. به این ترتیب با توجه به توانائی ها و قابلیت های سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در امر جمع آوری، ذخیره، ترکیب اطلاعات مربوط به مکان و تجزیه و تحلیل آنها و مدل سازی می تواند ابزار مناسبی برای مکان یابی کاربری ها به خصوص کاربری های آموزشی باشد.

۱-۱ بیان مسئله:

در طول تاریخ پیدایش انسان بر روی کره زمین با توجه به تلاش وی در جهت شناخت محیط اطراف و گرایش به زندگی اجتماعی، موجب گردید که مناطقی برای سکونت اختیار گردد که بیشترین جاذبه های طبیعی و اقتصادی را داشته باشد. به گونه ای که در دوره های ۳۰۰۰ تا ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح اولین شهرها در ناحیه بین النهرین، بین رودهای دجله و فرات به دلیل وجود شرایط عنوان شده، برای اولین بار مجموعه ای از روستاها با جمعیتی بالغ بر دویست تا پانصد نفر به وجود آمد و کم کم با تولید مازاد و جذب جمعیت یک منطقه البته نه به شکل امروزی، تبدیل به شهر شدند. به مرور شهرها توسعه فیزیکی بیشتری یافتند اما به دلیل وابستگی اقتصاد شهر به روستا و تولیدات کشاورزی، شهرنشینی تا قرن هجدهم میلادی روند کندی داشته است. به طوری که حدود سال ۱۸۰۰ میلادی، جمعیت شهرنشین تنها ۳٪ از جمعیت جهان را تشکیل می داده است. (پیتر هاگت، ۱۳۷۵، ص ۱۶۵) در آن دوره مردم شهر پیاده از محله ای به محله دیگری می رفتند و در مدت کوتاهی به هر نقطه از شهر که مایل بودند، می رسیدند. بازار و محل کار در فاصله نزدیک و صنایع در گوشه ای از شهر یا در مجاورت واحدهای مسکونی فعالیت داشتند.

اما پس از انقلاب صنعتی و رشد سریع تولیدات صنعتی در اروپا، دوره جدید حرکت به سوی شهرها شتاب بیشتری گرفت. با تغییرات تکنولوژیک در وسایل حمل و نقل و ماشینی شدن کشاورزی و ایجاد راه های جدید، مردم از اقتصاد کشاورزی به اقتصاد شهری می رسند، که عده ای از کارشناسان از این دوره به عنوان انقلاب شهری نام می برند. در این دوره، جمعیت زیاد در یک مکان محدود شهری تمرکز می یابند و به همراه آن شهرهای بزرگ به طور سلیقه ای شکل گرفته و شروع به توسعه نمودند. (شکوئی، ۱۳۷۳، ص ۲۰۱)

البته شهرنشینی در کشورهای جهان سوم در چند دهه اخیر توسعه زیادی یافته است به طوری که از سال ۱۹۵۰ تا ۲۰۰۶، در طی سه دهه، سهم جمعیت ساکن شهرهای جهان سوم تقریباً سه برابر شده و از حدود ۱۶٪ به ۴۵٪ رسیده است. (فلاحی، ۱۳۸۶، ص ۱۸)

در کشور ماچنین روندی با یک قرن تاخیر از ظهور سرمایه داری و فروپاشی نظام سنتی کشاورزی و استقرار منابع درآمد جدید حاصل از فروش نفت به صورت مستقل از اقتصاد کشاورزی به وقوع پیوست. به گونه ای که بعد از سال های ۱۳۳۵ و اصلاحات ارضی، ایجاد واحدهای صنایع مونتاژ و نهادهای خدماتی در شهرها موجب مهاجرت فزاینده جمعیت به شهرها گردید. توجه به سرشماری سال های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ گویای چنین واقعیتی می باشد. به طوری که ضریب شهرنشینی در اولین دوره سرشماری ۲۱/۴ و در آخرین دوره یعنی سال ۱۳۸۵ به ۷۱/۳ درصد رسیده است. در این فرایند شهرها نه فرصت کافی به منظور فراهم آوردن امکانات برای جمعیت وارد شده و نه برنامه ریزی جهت استقرار بهینه خدمات در سطح شهرها را داشتند. این امر موجب به هم خوردن سیستم و کارکرد خدمات عمومی به ویژه شهرهای بزرگ گردید و ارائه تسهیلات به شهروندان را با مشکلات زیادی روبرو

ساخت. در بسیاری از شهرها ارائه تسهیلات و خدمات شهری همپای رشد جمعیت نبوده و علاوه بر کمبودهای موجود در خدمات، استقرار و مکان یابی بهینه خدمات و عدم هماهنگی آنها با بافت شهری از مسائل و معضلات مشترک شهرهاست.

شهر سقز هم که در سه دهه اخیر رشد فزاینده ای داشته، طبعاً از پیامدهای سوء این رشد شتابان پر کنار نبوده است و به تناسب تشدید توسعه کالبدی شهر و افزایش جمعیت، از نظر خدمات شهری دچار کمبود و نارسایی گردیده است. خدمات آموزشی نیز که به عنوان یکی از اساسی ترین خدمات شهری می باشد، با رشد شتابان جمعیت دانش آموزی هماهنگی نداشته و سطوح اختصاص یافته به این خدمات کمتر از نیاز جمعیت لازم التعلیم شهر است. که نتیجه چنین کمبودی تشدید پدیده استفاده مکرر از فضاهای آموزشی، تراکم بیش از حد استاندارد دانش آموز در کلاس، کاهش سرانه فضاهای آموزشی و در نهایت افت کیفیت تحصیلی است. از طرف دیگر توزیع نامتعادل جغرافیائی فضاهای آموزشی محدود موجود و به دیگر سخن استقرار فضاهای آموزشی به صورت غیر مطلوب و بدون توجه به نیاز بخش های مختلف شهر به این فضاها، مشکل مزید بر کمبود سطوح فضاهای آموزشی بوده و نهایتاً ضمن تقلیل مطلوبیت و کارایی این فضاها، اصل عدالت در دسترسی به خدمات آموزشی را با شک و تردید روبرو ساخته است.

توزیع فضایی نامطلوب مدارس در سطح شهر موجب طولانی شدن مسافت و زمان دسترسی به مدارس می شود و عدم وجود سطح و سرانه مناسب آموزشی باعث می شود که دانش آموزان نسبت به مدارس بی انگیزه شوند و علاقه به تحصیل کم، و دانش آموزان مدرسه را به عنوان یک محیط اجباری تلقی کنند.

لذا این تحقیق به عنوان رساله کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری مراکز آموزشی را به عنوان یکی از فضاهای خدماتی مهم شهر بررسی می کند. و سعی آن براین است با طرح سوالاتی به شرح زیر باب تحقیق در زمینه ارزیابی وضع موجود سطوح خدمات آموزشی و برآورد نارسائی ها و کمبودهای موجود فضاهای آموزشی شهر سقز گشوده شود.

۱- آیا سرانه فضای آموزشی با میزان نیاز و تقاضای آموزشی جمعیت لازم التعلیم در مناطق مختلف شهر سقز هماهنگی دارد؟

۲- آیا مکان یابی فضاهای آموزشی از جهت سازگاری با کاربری های همجوار خود، با مقررات کاربری اراضی شهری انطباق دارد؟

۲-۱ فرضیات تحقیق:

۱- سرانه فضاهای آموزشی با میزان نیاز و تقاضای آموزشی جمعیت لازم التعلیم هماهنگی ندارد و از حد استاندارد کمتر است.